

Др Сава Аксић,*
Ванредни професор,
Правни факултет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици

ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ РАД
doi:10.5937/zrpfni1880181A

UDK: 322
Рад примљен: 30.09.2018.
Рад прихваћен: 23.11.2018.

СЕКУЛАРИЗАЦИЈА ДРЖАВЕ (ПОЈАМ, УЗРОЦИ И ПОСЛЕДИЦЕ)**

Апстракт: Секуларизација је назив за однос Цркве и државе у којем је односу религија одвојена од јавне власти (мада се код одређеног броја теоретичара могу срести различити модалитети овог односа). Она је настала као резултат сукоба присталица секуларизације и ширења сакрализације, а након сензационалних открића физике и хемије. У савременом потрошачком друштву религија има посебно место. Секуларизација зависи и од религиозне хомогености становништва, у толикој мери да у религиозно хетерогеном друштву она може представљати и услов опстанка друштва. Однос између религије и државе мора бити такав да секуларизација не сме бити сведена на потискивање а понајмање на укидање религије, док сакрализација не сме да буде на штету ефикасног функционисања световне власти. Црква и држава морају да као свој највиши критеријум имају у виду интерес нације.

Кључне речи: држава, друштво, Црква, секуларизација, сакрализација, религија, становништво, нација, човек.

---

* sava.aksic@gmail.com

** Рад је саопштен на међународној научној конференцији „Право пред изазовима савременог доба“, која је одржана 13. и 14. априла 2018. године на Правном факултету Универзитета у Нишу.

1. Значење појма секуларизације

За однос између државе и религије, у којем је односу религија у потпуности одвојена од јавне власти и представља приватну ствар појединца, најчешће се користи реч секуларизација (чији је корен у речи *saeculum*, што је првобитно значило људско доба – век, што у време цара Августа добија значење светског времена, а касније нечега што се односи на профани живот, нечега што нема везе са вером, него је супротно вери). Поред појма секуларизације, употребљава се и појам лаицизам и лаицизација, која у основи значи такође одвајање вере од државе, а посебно одвајање школе од Цркве и клера (Јевтић, 1994: 180).

На прву употреба појма секуларизације (*saecularizatio*) наилази се након преговора за мир у Вестфалији 1648 год., када је француски представник тај појам навео како би означио прелаз из еклезијастичке (гр – црквене, духовне) у цивилну контролу. Римокатоличка црква је овај термин након тога употребљавала у негативној конотацији, али, с обзиром на то да је овај термин у 17. в. употребљаван за трансфере земљишта који нису били на штету Цркве, овај појам је ипак задржао неутрално значење, да би, у току Француске револуције, почео да се употребљава и у осталим областима друштвеног живота (Штајнер, 1994: 45).

У току 19. в. значење појма секуларизације је дао G. J. Holyoake и његова слободоумна организација позната као „Световно друштво“ у програму под називом „Секуларизам“. Он је секуларизацију схватао као практичну филозофију за људе са циљем организовања живота без тражења утехе у натприродном! Отприлике у ово време се јавља становиште по којем „секуларизам“ означава индиферентан став према религиозним институцијама и религиозној пракси, чак и према религији као таквој уопште (Штајнер, 1994: 46).

Након II светског рата долази до прихватања појма секуларизма и код одређеног броја теолога који сматрају да је секуларизација у основи хришћанске вере, као и да мора бити захтевана и подстрекивана у свим областима живота (Дитрих Бонхофер и Фридрих Гогартен). Ово је, када се ради о ставу представника теологије, можда један од изузетака, с обзиром на то да се секуларизам не супротставља религији него се схвата као део религије, мада постоје теолози који у одређивању става према секуларизацији нису спремни да оду тако далеко као Бонхофер и Гогартен, него секуларизацију прихватају као позитиван став. Овде чак постоји и група прогресивних католика који похвално говоре о секуларизацији, а на средњовековно сакрално друштво гледају као на фазу развоја друштва које

је било последица констатијанског тријумфа, а не као као део интегралног хришћанства (Штајнер, 1994: 46).

Поједини теоретичари, као нпр. Јингер, секуларизацију дефинишу као процес губитка снаге и привлачности традиционалних религиозних симбола, или, као Пол Даглас, који секуларизовану културу одређује као културу у којој „конвенционална религија није више практична (стварна) религија у социолошком смислу“ (Штајнер, 1994: 46, 48). Француски теолог Мел је секуларизацију описао као „историјски процес који тежи да оспори јавну улогу религије, да религиозни ауторитет замени другим облицима ауторитета и да најзад прогна религију у приватни сектор људске егзистенције“, док Гротхојрсен, секуларизацију описује на интелектуалном нивоу, као „покушај да се установи једна аутономна сфера сазнања која је очишћена од натприродних, фидеистичких претпоставки“ (Штајнер, 1994: 49).

Историчар Калер сматра да „секуларизација значи да се човек ослободи религије и да живи по разуму, суочен са објективизираним, физичком природом“, док се код Вебера ово своди на рашчињавање, односно ослобађање од чари (Entzauberung) „којим се означава један иверзибилни тренд рационализације који води до схватања да је свет самодовољан каузални систем веза“ (Штајнер, 1994: 51).

Теолошку варијанту схватања секуларизације развио је Меланд, који секуларизацију дефинише као „раскидање са традиционално прихваћеним нормама и осећајношћу животним интересима и навикама народа“, при чему се по овом схватању секуларизација не односи само „на религиозне појаве већ на све традиционалне норме и перцепције“ (Штајнер, 1994: 52).

По Антониу Грумелију, секуларизација је у прво време означавала прелаз, односно преношење ствари или особа у подручје световног, као последица чега се круг световног ширио, а као последица комплексности модерног света, док касније, исти теоретичар тврди да је секуларизација „откриће профанога у његовој конзистентности и у његовој аутономији“ (Ђорђевић, 1994: 9).

Теоретичар Штајнер је дошао до шест значења појма секуларизације: по првом значењу, секуларизација је процес опадања друштвеног значаја религије, чији би коначни исход требало да буде друштво без религије; по другом значењу, секуларизација је „промена од оносветске ка овосветској оријентацији унутар самих религијских група“; по трећем се одређује као „ослобођење друштва од религије или диференцијација религијских идеја и институција од других делова друштвене структуре“; по четвртном, као „процес уобличавања сурогата религије“; по петом „као процес у коме се

свет потпуно лишава свог сакралног карактера“; и по шестом, „као промена од светог ка секуларном друштву“ (Пејчић, 1994: 168).

Оваква дефиниција, и уопште овакво одређење појма секуларизације, по својој прилици секуларизацију не супротставља сакрализацији, и не одређује је као њен антипод, него секуларизацију задржава у оквиру сакралног, а као последица почетне концепције да у оквиру религиозног има нечега и светог, по чему се овакав став и разликује од претходних, тј. утолико што секуларност и сакралност не види као антиподе, него као конзистентна обележја постојања религије.

Постоји и једна од умеренијих дефиниција (Сергеја Флере) по којој се секуларизација сматра процесом који се састоји у „слабљењу улоге религиозних веровања и институција у савременом друштву, ослобађање друштвених установа и индивидуалних понашања од религиозне тутеле“ (Ђорђевић, 1994: 9).

И на крају, наводимо можда најширу дефиницију секуларизације коју даје Енрико Рускони по којој „секуларизација означава целину промена у вредностима, у симболичком универзуму, у експресивним и оперативним инструментима – у колективној свести и колективном понашању, које се подударају са структуралним променама које су настале са појавом и развојем капиталистичког друштва“ (Ђорђевић, 1994: 9).

У теорији се разликују појмови секуларизације, секуларност, секуларизма и атеизма.

Тако, по једном броју хришћанских мислилаца „секуларизација“ и „секуларност“ значе одбацивање црквеног туторства у друштву, док „секуларизам“ означава једну свеобухватну идеологију по којој религиозне институције и ставови не требају да имају било какву формалну улогу у друштву (Штајнер, 1994: 49). Секуларизам је средњи ниво интензитета односа према религији, при чему секуларизам није исто што и атеизам, али су и секуларизам и атеизам последице просеца секуларизације, тако да је секуларизација процес, а секуларизам и атеизам стања. Секуларизација доведена до краја представља атеизам, тако да је крајњи секуларизам у ствари атеизам, а сам атеизам представља негацију божанскога, те оријентацију, ка самоме себи, уместо ка Богу. По богословенском мњењу се секуларизам и атеизам априори вреднују негативно (Ђорђевић, 1994: 18–19).

При свему овоме сматрамо да треба разграничити појмове секуларизма и атеизма, зато што секуларизам представља разуман однос државе и религије, док атеизам представља априорно негирање постојања Бога, што

представља основ за одсуство иоле значајнијег односа државе и Цркве. Тако је у комунизму однос државе и Цркве на нивоу нужног.

Има и теоретичара који сматрају да треба напустити појам секуларизације и уместо њега употребити појам транспозиције или диференцијације, јер су, сматрају исти, ови појмови бољи и неутралнији (Штајнер), као и да, по некима феномен секуларизације „сам себе своди на проблем дефиниције и ригорозне употребе вредносно-неутралних концепата“ (Хил), док неки се залажу за „десакрализацију секуларизационе парадигме будући да је пре мешавина лабаво повезаних идеја него ли систематична теорија“ (Хадн) (Ђорђевић, 1994: 8).

2. Могући узроци секуларизације

Просец секуларизације је последица сукоба присталица двеју концепција: присталица концепта секуларизације и присталица концепта ширења сакрализације. Просец овога сукоба се одвијао кроз пет фаза: прва фаза је појава свештенства – када одређена група друштвених чинилаца успоставља посебан однос према сакралном; у другој фази, када је успостављен посебан однос према сакралном, почиње сукоб око граница тог односа; у трећој фази се и држава укључује у тај сукоб, захтевајући и своју сферу утицаја, промовишући при томе грађанску религију; у четвртој фази се број учесника сукоба повећава; да би у петој фази, као последица свега овога, наступило стање раздвајања индивидуалне и приватне сфере, које и данас постоји (Чанен, 1994: 32).

Има мишљења (Мирча Елијаде) да су секуларизацију омогућила сензационална открића физике и хемије, или, по некима, да резултати кибернетике и информатике представљају разлог посветовњења (Ђорђевић, 1994: 15), као и да је секуларизација у вези са савременим потрошачким друштвом у коме је религија изгубила монополистички статус на схватање о друштвеним и економским кретањима, па је као последица опште друштвеног плурализма религија доспела у позицију избора уместо судбине. Такође, могуће да је у области „конзумног“ друштва религија изменила „локацију“ на начин да је из области јавног и институционалног живота прешла у област приватних односа са циљем да у тим односима више задовољи моралне и терапеутске потребе појединаца, па ће онда моћи и боље да се пласира на том тржишту (религија је у условима плурализма доспела на тржиште, па је наступило „кретање од судбине према избору“) (Ђорђевић, 1994: 15).

Свакако да су научна открића у једном делу утицала на промену става човека према природи и друштву, али сматрамо да су научна открића

пре утицала демистификацијом појединих природних процеса који су имали магијску форму (магија се од религије разликује утолико што се путем магије из транседенталног нешто покушава преобратити у егзактно захваљујући посебним личним својствима појединца без призивања у помоћ више силе, док је код религије за овакав процес увек критеријум виша сила). Тек демистификација одређене појаве сматрамо да може посредно бити разлог секуларизације, као једне глобалне идеје. Јаков Јукић примећује „да су магија и техника у блиској родбинској вези, с обзиром да техника и није ништа друго него секуларизована магија“ (Ђорђевић, 1994: 15).

И даље, што се тиче промене става према религији у потрошачком друштву, могуће је, као што је у комунистичким земљама атеизам био последица идеолошке концепције, да је исто тако у капитализму религија постала „ствар“ на коју, као и на све остале, утиче тржиште и плурализам понуде и тражње, те је у тим условима, да би постала конкурентна, и она морала да се прилагоди условима потрошачког друштва у којем је капитал глобални критеријум, те је и из тих узрока дошло до секуларизације.

Оно што по нама остаје нејасно није то што су власници капитала наметнули такав став религији, него чињеница како је религија, односно како су њене институције прихватиле такав Цркви наметнут положај, у којем се она не разликује од осталих субјеката тржишне конкуренције? Религија треба да буде надвремена, задња запрека, брана управо ефемерним идеологијама, оличеним и кроз капитализам, у којем је капитал изнад идеологије, подједнако као и кроз комунизам – оличен у негацији религије!

Неминовна последица оваквог става религије у потрошачком друштву је мултипликовање верских организација. Овакве организације су постале лукративне, само што је овде подручје рада религија, а не нека друга област материјалне производње или продаје услуга. Тако у северној Америци „верске институције постају агенције за маркетинг, а верске традиције постају роба“ – Бергер, где вероисповести има онолико колико има и ставова о друштву (Чанен, 1994: 40).

У таквом амбијенту, верске организације, с обзиром на то да постоје у већем броју, постају сличне, са радом на принципима исте бирократске ефикасности, и нудећи услуге којима покушавају да задовоље различите психолошке потребе појединаца, настоје да привуку што већи број људи. На тај начин се оне посветовњују, а жеља за доминацијом и престижом на тржишту их наводи на удруживање по систему картела (екуменизам). Међусобно приближавање умањује њихову појединачну привлачну моћ, па њихово појединачно постојање чини бесмисленим, а тенденција за

поновним оживљавањем традиционалних религија се појављује спонтано (Чанен, 1994: 40).

Истиче се да приватизација има две последице: религијске теме се у приватној сфери генерализују, па функционишу као „невидљива“ религија, док са друге стране, оваква „приватизована“ религија постаје све више световна, зато што се бави трансценденцијама свакодневног живота (Чанен, 1994: 30).

Такође, могућност друштвене секуларизације, као и сакрализације, зависи и од религиозне хомогености становништва. Тако нпр. у земљама у којима монопол има једна религија, као што га у Шпанији има Католичка црква, секуларизација може резултирати поделама између верника и атеиста, па се поделе оваквога типа неминовно одражавају и у области политичких односа. Овде је секуларизација дело снага које се противе религији уопште. Док, са друге стране, у друштвима која су религијски плуралистичка, као што је Северна Америка, религија не може никада постати политичко питање. Оваква друштва тешко да могу опстати ка сакрална, па једино могу као секуларна да постоје.

Слична је ситуација у друштвима где постоје две цркве, као што је случај у појединим европским земљама где највећи део становништва припада протестантској или католичкој цркви. У тим друштвима секуларизација је услов опстанка нације, па се религија све више уклања из политичке арене (Чанен, 1994: 32, 40). Секуларизацију је лакше остварити у државама у којима постоји религијска хетерогеност, него у земљама где постоји висок степен религијске хомогености, из разлога што у срединама где постоји више религија није могуће постићи консензус око институционалне сакрализације, па је онда секуларизација, не само оптимално, него једино могуће решење, а сакрализација се несметано може остваривати у приватним одосима. У оваквим друштвима би свако институционално пропагирање вере могло представљати угрожавања верских слобода припадника других религија.

Са друге стране, последица овакве „приватизације“ религије је једно стање у коме појединац индивидуализацијом религије, и то како у области ритуала, и још много значајније од овога индивидуализацијом веровања, у једној ситуацији недостатка општеважећег и заједничког религијског критеријума може доћи у ситуацију стварања сопственог погледа на свет, па у том смислу и посебног схватања о улози Господа у стварању света! А, ако је религија у капиталистичком друштву толико приватизована, неминовно, пре или касније отворено или приватно добија и одређене институционалне форме, с обзиром на то да у институцијама

раде исти они људи који су код куће религиозни (Чанен, 1994: 40). Тако се секуларизација (код Лук Хелмана и Петера Естера, водећих социолога религије у Холандији) сматра последицом модернизације друштва, које се у области религије, посебног и појединачног манифестује диференцијацијом, специјализацијом и индивидуализацијом (Ђорђевић, 1994: 14).

Секуларизација, која је нужна као у случају мултиконфесионалног друштва, може бити и последица борбе између различитих религија услед повећања њиховог броја у плурализму (секуларизација, као процес, а не стање, који се уобличава вековима је раздвајање религије од осталих области друштвеног и индивидуалног живота: прво државе и Цркве, а онда и раздвајање цркве у односу на политику, образовање, привреду итд.) (Чанен, 1994: 33, 34).

У сваком случају, без обзира на различите узроке настанка религије, неки аутори истичу заиста необориви аргумент религије као колективне свести, а то је да се „ни рат, а ни брак се не објављује без традиционалних верских симбола“ (Чанен, 1994: 40).

3. Последице секуларизације

Секуларизација се манифестује „а) слабљењем значаја који има религија на делатност нерелигиозних улога и институција, као што су држава и економија, б) слабљењем утицаја религиозних установа на друштво, и ц) опадањем обима ангажовања људи у религиозној пракси, излагањем религиозних веровања и управљањем другим аспектима људског живота који су испуњени таквим веровањима.“ (Валис, Брус, 1994: 56).

Последице секуларизације би у том случају биле запленивање њихове имовине, као и смањење олакшица које уживају религиозне организације, уместо религиозног појачавања секуларне контроле активности и функција које су имале религијске институције, опадање обима енергије, времена и средстава које су људи посвећивали надемпиричким појмовима (Валис, Брус, 1994: 56). Такође су последице „пропадање религиозних институција“, замена понашања у складу са религијским нормама са понашањем у складу са техничким критеријумима (овде се засигурно мисли на конвенционалне обичајне и остале друштвене норме које би биле ослобођене верских ритуала, али се не може подразумевати да се људи уместо религиозних почињу придржавати техничких норми, тј. оних норми које регулишу однос људи према према предметима живе и неживе природе, с обзиром на то да религиозне и техничке норме не могу бити сурогат једне другима, него, сурогат религиозним нормама могу бити само конвенционалне норме – примедба С.А.) (Валис, Брус, 1994:

56). И још, религиозна свест (чији садржај чине ритуали, проклетства и молитве) замењује се емпиричком свешћу рационалне оријентације, када се друштво и природа уместо митских, поетских и уметничких интерпретација рационално објашњавају (Валис, Брус, 1994: 56).

4. Однос цркве и државе кроз историју

Правилно је примећено да човек не постаје религиозан због религиозних представа, него стиче религиозне представе због практичних потреба (Пејчић, 1994: 175). Врло вероватно да су промене које су се дешавале на преласку из старог у нови век, као што су централизација контроле и еманципација моћи, контакт различитих цивилизација и јачање градова, комбинација науке и технике, допринеле преображају структура друштвених установа и представа човека о природи и друштву. Са овим је у одређеном тренутку наступила рецесија религијске моћи, па је она остала релевантна само за „апсолутно важење у области приватне субјективности“ (Лукман, 1994: 84–85).

Сви облици политичке организације су у средњем веку имали теократски карактер, јер се сматрало да влада управља државом по милости божијој, па се онда у хришћанству сматрало да државна власт долази од Бога, или се у исламским земљама сматрало да постоји директна божија власт. У Византији, у којој је постојао цезаропапистички систем, цар, односно државни поглавар, истовремено је био и верски поглавар (Јевтић, 1994: 181). Године 311, када је хришћанство завладало народом, едиктом цара Галерија проглашено је за државну религију (Печујлић, 1958: 9). Утицај Цркве је тада све више јачао, велико се богатство концентрисало у власништво Цркве и папе лично, држава се приклањала Цркви, док она са своје стране узвраћа ставом: Богу божије, цару цареве! Покликом дајте цезару цезарево, Црква је налагала верницима да савесно испуњавају своје обавезе према држави, чиме се друштвени живот, неспорно нашао под утицајем два ауторитета: Цркве и државе (Печујлић, 1958:10–11).

Крајем 13. в. наступа златно доба Цркве. Она постаје власник великих области, а богатство јој се слива у широким потоцима, Папски двор је постао центар политичког живота, а крсташки ратови су од папе учинили заштитника целог хришћанства. Да би Католичка црква осигурала овај положај, осим крсташких похода, борбе против јеретика, створени су посебни борбени одреди који би се борили против јереси и идеја које су одступале од званичних црквених догми. Најзад је почетком 13. в. папа Гргур IX створио свети суд инквизицију са задатком да очува чистоћу вере. У Шпанији је за време владе инквизитора Торквемаде, преко 185.000

јеретика кажњено казнама конфискације имовине, губитком части и спаљивањем на ломачи. На згради инквизиције у Севиљи, стајао је натпис: „Дај Боже, да инквизиција за заштиту и снажење вере траје до краја света“ (Печујлић, 1958: 17–19).

Међутим, временом је идеја да је свака власт дата од бога почела да се доводи у питање! У Француској је покрет у овом правцу био повезан са тежњама за укидање монархије. Тај су посао – рад на одвајању Цркве од државе, у Француској, у уставу прве републике, урадили француски материјалисти, ти „лични непријатељи бога“, како су неке од њих звали (Печујлић, 1958: 27).

Између осталог, и у програму немачке социјалдемократије, чувеном Ерфуртском програму, стоји да религија мора бити проглашена приватном ствари појединаца, да се црквене и религиозне заједнице морају сматрати приватним удружењима, као и да морају бити укинута сви расходи из јавних средстава у црквене и религиозне сврхе (Печујлић, 1958: 38).

Узимајући Цркву у заштиту, држава се није могла мешати у унутрашње ствари Цркве, док је за узврат Црква пружала држави на општу корист духовна блага, као што је истинит појам о Богу, правилно учење о човековом задатку према Богу, ближњима и грађанскоме друштву (Митровић, 1900: 4).

5. Ниво секуларизма појединих држава

Утицај религије, и поред промена које су у 20. в. наступиле у хришћанском свету (па и у одређеном броју муслиманских држава), такав је да је религија, и поред неспорног секуларног карактера појединих држава, у њима задржала формално место. Тако, у грчком уставу стоји да је у Грчкој државна вера источно-православна хришћанска, као и то да је свака друга призната религија слободна, а да се прозелитизам и свако друго мешање у послове државне вере забрањује. У уставу Аргентине стоји да председник републике мора бити католик, као и у уставу Шпаније да краљ мора бити католичке вере. Албанија представља најекстремнији пример на територији Европе, с обзиром на то да је као бивша земља крајњег секуларизма, сломом комунизма отишла у још већу, супротну крајност, тако што се, поставши чланица ОИК (Организације исламске конференције), обавезала да на својој територији шири најекстремнији исламски прозелитизам, при чему истовремено онемогућава деловање Православне цркве (Јевтић, 1994: 183–185).

Међутим, постоје и случајеви сакрализације. Тако, 1979. год. (и ако се ради о земљама у којима се секуларизација десила готово преко ноћи, на начин да је секуларизацијом смењена сакрализација у току револуционарних промена) такав се случај догодио у Мексику ситију доласком папе Јована Павла II, односно значајем једне посете која је требало да буде уобичајена у једну од најсекуларнијих земаља на свету. А други случај се догодио 1980. год. у секуларној држави Ирану, где је Ајатолах Хомеини сменио целу владу и успоставио исламску државу (Кокс, 1994: 130), (биланс дешавања у Ирану је било заробљавање 54 службеника америчке амбасаде који су везаних руку и са повезима преко очију вођени улицама Техерана и показивани грађанима, и у заробљеништву провели 444 дана, док је шесторо дипломата са канадским пасошима успело да напусти Иран правећи се да су холивудски глумци).

У Пољској, онда комунистичкој земљи, чланови *Солидарности* – радничког покрета, који је забрањен на основу ратног закона из 1981. године, на својим зборовима су певали црквене песме и носили слике Благословене Девице. Са друге стране, посетиоци Совјетског Савеза су у то време извештавали о растућем интересовању младих и интелектуалаца за руско православље, или, када је фебруара 1982. год. приликом разговора два лутеранска пастора у Протестанској цркви у Дрездену о нуклеарном разоружању у Европи, присуствовало четири хиљаде младих источних Немаца. Примера јачања религије у овом периоду има и у Сједињеним Америчким Државама (Кокс, 1994: 132).

Када је реч о Србији, тренд секуларизације, као последица јачања атеизма у Србији, снажније се осећа са јачањем идеја изнетим у списима Светозара Марковића и Васе Пелагића (Суботић, 1994: 224). У принципу три су чињенице у Србији биле од кључног значаја за јачање секуларизације, и то: страдање у Другом светском рату, деловање бољшевичког режима и унутрашње слабости саме Цркве као институције. У Другом светском рату је изгинуло више од милион Срба, међу њима преко двеста свештеника, уништено и опљачкано преко 450 православних храмова. Након тога је Православна црква била систематски уништавана од стране комунистичког режима, и на крају је Црква била слабо и тремо вођена. А након периода слома комунизма, у процесу десекуларизације српског друштва постојао је и одређени ниво несналажења, који се понекад испољава у пукој обредности, празнославлу, неприличном свечарењу, кичерској иконографији и екстремном испољавању конфесионалног менталитета (Ђорђевић, Ђуровић, 1994: 221–23).

6. Закључак (могуће решење односа цркве и државе)

У теорији се може наћи пример предлога односа између Цркве и државе на начин да се односи морају уредити тако да постоји област чисто црквеног законодавства, област где се живот Цркве уређује државним законима и заједничка област. Област чисто црквеног законодавства обухвата тројаку црквену мисију: учитељску, свештеничку и управитељску. Учитељска мисија Цркве се састоји у проповедању правог и истинитог Христовог учења о моралу и вери, као и у ширењу тога учења. Свештеничка мисија се састоји у вршењу свештенорадњи, у којима се изражава религиозни живот чланова Цркве. И, на крају управитељска област се састоји у вршењу законодавне и административне власти, укључујући у административну власт и судски део (Митровић, 1900: 10–11).

Област чистог државног законодавства у односу на Цркву се односи на грађански и политички положај чланова Цркве као грађана, с обзиром на то да чланови црквене хијерархије имају право да се користе грађанским законима. Исто тако, црквена имовина, стицање, као и располагање том имовином, такође потпадају под ову област (Митровић, 1900: 26, 28).

И на крају у област заједничког законодавства спадају сви они послови за које је потребан заједнички рад Цркве и државе. Ови послови су: отварање нових епархија и одређивање црквено-административних граница, подизање нових цркава, различитих црквених грађевина, гробаља, разних завода који морају испуњавати здравствене и грађевинске прописе, оснивање црквених школа и установа, „и на послетку, избор свештених лица нарочито за више положаје у црквеној управи спада у ову област заједничког законодавства“ (Митровић, 1900: 31–32).

Ово би било једно од могућих решења, изнетих с почетка прошлог века, по којем су решењу Црква и држава прилично повезане.

У сваком случају, сматрамо да секуларзација не сме бити сведена на потискивање а понајмање на укидање религије, док, са друге стране сакрализација не сме да буде на штету ефикасног функционисања световне власти. Колико је друштву потребна држава, исто толико је друштву потребна и Црква, те да треба избегнути крајноси: стање атеизма и сакрализације.

У друштву и Црква и држава имају своју посебну и незаменљиву улогу. („Преваспитање човека физичким мерама, особито казнама, понижава га и вређа, а његово уздизање чисто моралним и васпитним средствим узвишава га. Првим се средством служи држава, док се другим средством служи црква. Држава суди само спољашња дела човекова, његове зле

радње, док црква суди најскривенија његова унутрашња дела, зле мисли, жеље, грехове” (Бојовић, 1895: 4)). Као што друштво не може да успешно функционише без државе, исто тако не може ни успешно да функционише без Цркве. У осталом, и наведени случајеви десекуларизације друштва јасно указују на чињеницу да је религија елеменат колективне свести који је као такав немогуће потиснути, исто као и осећај припадности одређеној нацији, па се тако у појединим моментима, када су нација или држава угрожени, неретко у религији проналази најјача снага која може повезати припаднике одређене нације, у одбрани државе и културе (упоредити: суштину односа у савременој држави не чине само црквени или религиозни, него и реални живони односи, који су многоме одређени националним интересима – Hahagen, 1903: 81; ‘тамо, где религија има значајну улогу у одбрани културе, процес секуларизације може бити или заустављен или уназађен’ – Валис, Брус, 1994: 69). Тако да програмски циљеви комунизма који су се састојали у потискивању религије и њеном свођењу на искључиво приватну ствар појединца нису били реално оствариви јер су нацији неопходни и држава и Црква. На крају крајева, због изазова савременог света (због злоупотребе науке, загађења (Јевтић, 1994: 196)), религија је данас можда и потребнија него раније.

Дакле, и држава и Црква морају да несметано обављају свој задатак у друштву. Као што је комунизам био једна крајност, тако је и средњовековно друштво, посебно у западној Европи, где је световна држава била у сенци Цркве, било друга крајност. Државом мора да управља световна власт, њено устројство, као и функционисање не требају да буду оптерећене формом која би била препрека њеном ефикасним функционисању (сакралност у држави треба да буде сведена на меру која није сметња успешног функционисања секуларне државе..., „економска сфера се прва секуларизује, а индивидуални погледи задњи“ (Хамонд, 1994: 145)). Тако да религија треба да буде област духовне, а држава световне власти. Власти се не смеју мешати, и свака треба да у својој области ради на јачању и просперитету нације и државе. Управо зато, однос између Цркве и државе мора да буде разуман, што значи да међу њима нужно мора да постоји сарадња, посебно у судбинским тренуцима постојања народа и државе.

Литература/References

Бојовић, Ј. (1895). *Међусобни односи цркве и државе*. Београд: Штампарија Петра К. Танасковића до Делијске чесме.

Валис, Р, Брус, С. (1994). *Секуларизација: трендови, подаци и теорија*. У Ђорђевић, Б. Д. (прир.) *Повратак светог*. Ниш: Градина.

- Ђорђевић, Б. Д. (1994). Свето и световно. У Ђорђевић, Б. Д. (прир.) *Повратак светог*. Ниш: Градина.
- Ђорђевић, Б. Д., Ђуровић, Б. (1994). Секуларизам и Православље: случај Срба. У Ђорђевић, Б. Д. (прир.) *Повратак светог*. Ниш: Градина.
- Јевтић, М. (1994). Секуларизам као претпоставка модерне демократије. У Ђорђевић, Б. Д. (прир.) *Повратак светог*. Ниш: Градина.
- Кокс, Х. (1994). Религија се враћа у световни град. У Ђорђевић, Б. Д. (прир.) *Повратак светог*. Ниш: Градина.
- Митровић, Ч. (1900). *О законодавним границама између цркве и државе* Београд: штампано у државној штампарији Краљевине Србије.
- Пејчић, М. (1994). Секуларизација и наука. У Ђорђевић, Б. Д. (прир.) *Повратак светог*. Ниш: Градина.
- Печујлић, М. (1958). *Однос цркве и државе*. Београд: Издавачко предузеће „Рад“.
- Суботић, Д. (1994). Васа Пелагић и наступ секуларизације у српском грађанском друштву почетком 19. века. У Ђорђевић, Б. Д. (прир.) *Повратак светог*. Ниш: Градина.
- Хемонд, Ф. Е. (1994). Како размишљати о светом у световно доба. У Ђорђевић, Б. Д. (Прир.) *Повратак светог*. Ниш: Градина.
- Hashagen, D. Fr. (1903). *Kirche, Kultur, Staat*, Guresloh, Druck und Verlag von Bertelsmann.
- Чанен, О. (1994). Секуларизациона парадигма: систематизација. У Ђорђевић, Б. Д. (прир.) *Повратак светог*. Ниш: Градина.
- Шајнер, Л. (1994). Појам Секуларизације у емпиријском истраживању. У Ђорђевић, Б. Д. (прир.) *Повратак светог*. Ниш: Градина.

Sava Aksić, LL.D.

Associate Professor,

Faculty of Law, University of Priština (Head Office in Kosovska Mitrovica)

SECULARIZATION OF THE STATE: NOTION, CAUSES AND CONSEQUENCES

Summary

Secularization implies a relationship between the state and religion, where the religion is completely separate from public authority and represents a private matter of individuals. The notion of secularization (saecularizatio) was first used after the peace negotiations in Westphalia, when the French representative referred to this term to indicate the transition from ecclesiastic to civilian control. There are different understandings of the notion of secularization, including the view that it is a practical philosophy for people with the goal of organizing a life without seeking consolation in the supernatural (G.J. Holyoake), the understanding that secularization is the foundation of Christian faith, and that it must be demanded and incited in all areas of life (Dietrich Bonhoefer and Friedrich Gogarten), the opinion (Mircea Eliade) that secularization has enabled sensational discoveries of physics, chemistry, results in cybernetics and informatics, as well as the standpoint that secularization is in relation with the modern consumer society.

Secularization is easier to achieve in societies where there is a religious heterogeneity than in states where there is a high degree of religious homogeneity. All forms of political organization in the Middle Ages were of theocratic nature, because it was considered that the government was in charge of governing the state by the grace of God. However, after a while, the idea that any power was given by God began to be questioned. The beginnings of this idea in France were materialized through the advocacy of French materialists while, in Germany, they were stated in the renowned Erfurt program. In the contemporary society, secularization must not be reduced to suppression or (let alone) the abolition of religion. On the other hand, sacralization must not be pursued at the expense of the effective functioning of the civilian government.

Keywords: *secularization of the state, theoretical conceptions, sacralization, contemporary society.*